

توضیح اجمالی:

در چهار دهه گذشته، کشور چین به دومین اقتصاد بزرگ جهان و پیشتاز در عرصه صادرات محصولات با فناوری بالا تبدیل شد. به طوری که ارزش صادرات محصولات با فناوری پیشرفته آن در سال ۲۰۲۱ به بیش از ۹۴۲ میلیارد دلار رسید که معادل ۳۰ درصد از کل صادرات اقلام تولیدی چین است. این موفقیت بخش اعظم آن مرهون نقش غیرقابل انکار دولت و عملکرد صحیح آن در جریان شکل گیری، رشد و توسعه شرکت های نوآور بوده است. سیر تکوینی توسعه قابلیت های فناوریانه در چین تا کنون سه دوره را پشت سر گذاشته که با ظهور شرکت های نوآور در دهه ۱۹۸۰ آغاز می شود، با تبدیل شرکت ها به رهبران بازار چین در حوزه فناوری های پیشرفته در اواسط دهه ۱۹۹۰ ادامه می یابد و در نهایت به پیشتازی شرکت ها در صادرات محصولات با فناوری پیشرفته در دو دهه اخیر ختم می شود. این مراحل و عوامل موثر در پیشبرد آنها در شکل قابل مشاهده است:

شکل ۱- سیر تکوینی توسعه شرکت های فناوری صادرات محور در چین

پیشتازی در عرصه صادرات (دو دهه اخیر):

تبدیل شرکت ها به پیشتازان صادرات فناوری های پیشرفته در جهان

عوامل موثر:

- افزایش سرمایه گذاری مستقیم خارجی
- تقویت ساخت زیرساخت ها
- پیشرفت در فناوری تولید و حمل و نقل و گسترش شبکه تولید شرکت های چند ملیتی از ژاپن، کره، تایوان، سنگاپور و دیگر اقتصادها به چین
- ادغام شرکت های چینی در شبکه های تولید جهانی
- اصلاح بازار ارز و ایجاد سازمان های پشتیبان و صندوق های حمایت و توسعه صادرات
- تاسیس مناطق آزاد تجاری و مناطق پردازش صادرات
- کاهش موانع تجاری و ایجاد فرصت هایی برای تقویت همکاری
- اعطای مشوق های مالی و مالیاتی و اقدامات حمایتی دولت مرکزی با همراهی دولت های محلی
- نقش پررنگ و عملکرد مطلوب اگزیم بانگ چین
- توجه ویژه به R&D و نوآوری به خصوص در صنایع پیشرفته

رشد (اواسط دهه ۱۹۹۰):

تبدیل شرکت ها به رهبران بازار چین در حوزه فناوری پیشرفته

عوامل موثر:

- خودمختاری و فقدان جهت دهی یا مداخله دولت در اجرای استراتژی نوآوری و تبدیل شدن به شرکت های خودکفا
- خودداری دولت های مرکزی و محلی از تصاحب دستاوردهای کسب و کار نوآورانه
- سرمایه گذاری سود حاصله برای رشد بیشتر شرکت ها در تحقق و توسعه، تولید، بازاریابی و خدمات

پیدایش (دهه ۱۹۸۰):

ظهور شرکت های جدا شده از شرکت های دولتی، شرکت های تعاونی و شرکت های خصوصی با تامین سرمایه اولیه از بخش دولتی و استقلال کامل در تصمیم گیری

عوامل موثر:

- اصلاحات اقتصادی دولت
- اجازه به شهروندان چینی برای تشکیل شرکت های تجاری مستقل
- استفاده شرکت ها از منابع مالی، منابع انسانی و دانش و فناوری ارائه شده توسط بخش دولتی به عنوان پایه های رشد بعدی

نکات کلیدی:

درس هایی که از این روند طی شده توسط چین تا به امروز می توان گرفت به شرح زیر است:

- کنار گذاردن استراتژی های درون گرا:** چین با کنار گذاردن استراتژی های درونگرا مبتنی بر جایگزینی واردات در دهه ۸۰ میلادی به عنوان بخشی از روند اصلاحات اقتصادی، توانست موجب کاهش موانع تجاری و افزایش مبادلات خارجی شود. بدین ترتیب شرکت های چند ملیتی بطور فزاینده ای جذب شدند تا چین را در شبکه های تولید جهانی خود ادغام کنند که در نتیجه آن تولید محصولات با فناوری پیشرفته را تقویت نمودند. مسیری که چین بیش از چهار دهه پیش آن را رها کرد؛ مسیری است که همچنان در ایران پیموده می شود و اجرای بیش از سه دهه سیاست جایگزینی واردات در کشور باعث شده تا افزایش تولید و صادرات محصولات با فناوری بالا با چالش های جدی از جمله چالش های مالی و فنی مواجه باشد.
- کاهش تصدیگری دولت:** کلید موفقیت شرکت های نوآور با فناوری بالا در چین سرمایه گذاری بخش دولتی با حفظ خودمختاری شرکتها و فقدان جهت دهی یا مداخله دولت بوده است. بنابراین پیدایش و توسعه شرکتهای بزرگ فناوری در سایر کشورها نظیر ایران؛ نیازمند تامین منابع مالی، منابع انسانی و دانش و فناوری مورد نیاز این

شرکتها از سوی بخش دولتی و حفظ استقلال آنها در تصمیم گیری، بودجه بندی و استخدام کارکنان، و همچنین خودداری از تصاحب دستاوردهای کسب و کارهای نوآورانه آنها در راستای تشویق جهت سرمایه گذاری بیشتر در تحقیق و توسعه است. حال آنکه در حال حاضر خلاف این امر در ایران صادق است و شرکت هایی که با حمایت دولت در ایران شروع به فعالیت می کنند به دلایلی از جمله تصدی گردی دولت، نحوه مالکیت و مدیریت، و اقتصاد سیاسی حاکم بر آنها نمی توانند عملکرد مطلوبی داشته باشند.

- **جایگاه یابی در زنجیره های تولید جهانی:** وابستگی تجاری کشورها به چین و جایگاه چین در زنجیره تولید جهانی عامل دیگری است که تأثیر قابل توجهی بر توسعه صنایع با فناوری پیشرفته در این کشور داشته است. لذا یکی از راه های توسعه این صنایع در کشورهایی نظیر ایران ورود به مرحله یا سطحی از زنجیره های ارزش جهانی براساس منابع و مزیت های نسبی خود و تلاش برای ارتقاء به مراحل وسطوح بالاتر است که البته پیش شرط آن حل مسئله تحریم ها است.
- **ایجاد مناطق ویژه پردازش صادرات و مناطق آزاد تجاری:** افزایش چشمگیر مناطق آزاد تجاری و مناطق ویژه پردازش صادرات در چین عامل دیگر توسعه صادرات اقلام پیچیده و با کیفیت از طریق واردات ارزان این اقلام و مونتاژ آنها در داخل چین بوده است که می تواند الگوی مناسبی برای سایر کشورهای در حال توسعه مانند ایران باشد که از موقعیت جغرافیایی مناسب و نیروی کار و انرژی ارزان برخوردارند.
- **استفاده از یارانه ها با الزامات سهم صادرات:** این نوع از یارانه ها، عنصری حیاتی در استراتژی ترویج صادرات چین بوده است که شامل طیف وسیعی از مزایای مالی مانند پرداخت های نقدی مستقیم، تخفیفات مالیاتی، دسترسی به وام های کم بهره، واردات معاف از عوارض کالاهای واسطه ای و سرمایه ای، و دسترسی اولویت دار به زیرساخت ها و زمین با نرخ های پایین تر از نرخ بازار می شود، و به شرکت ها با شرط اینکه شدت صادرات آنها از یک آستانه معین فراتر رود، تعلق می گیرد. استفاده از این ابزار حمایتی برای کشورهای نظیر ایران که هنوز به عضویت سازمان تجارت جهانی در نیامده اند، کاربردی و بسیار موثر است.
- **انعقاد توافقنامه های همکاری مشترک:** از زمان انعقاد این توافقنامه ها در چین، تجارت اقتصادی دوجانبه و تبادلات علمی و فناوری به سرعت توسعه یافته و به ارتقاء مداوم صنعت فناوری پیشرفته چین و توسعه صادرات محصولات کمک شایانی نموده است. بنابراین عضویت در پیمان های همکاری مشترک و امضای توافقنامه های تجارت آزاد (FTA) می تواند راهی برای گسترش تولید و صادرات محصولات با فناوری های پیشرفته در سایر کشورهای در حال توسعه از جمله ایران باشد.
- **تمرکز منابع بانکی بر توسعه صادرات:** نقش پررنگ و عملکرد مطلوب بانک های توسعه صادرات به ویژه اگریم بانک چین یکی دیگر از عوامل تاثیرگذار در دستیابی این کشور به موفقیت های صادراتی بوده است. متوسط نرخ رشد سالانه وام های این بانک طی دوره ۱۹۹۴-۲۰۰۵ بیش از ۴۰ درصد بوده و فعالیت های آن در زمینه اعطای وام به تولیدکنندگان صادرات محور، موجب افزایش نرخ رشد صادرات به ۵۴٫۵ درصد در سال ۲۰۰۴ نسبت به ۲۴٫۷ درصد در سال ۱۹۹۳ گردیده است. همچنین در پایان سال ۲۰۰۶، پرتفوی وام بانک به حدود ۳۰ میلیارد دلار و میزان وام های دولتی خارجی بازپرداخت شده بالغ بر ۱۷٫۶ میلیارد دلار بوده است. حجم صادرات محصولات مهندسی، الکترونیک و فناوری پیشرفته ناشی از حمایت مالی اگریم بانک نیز ۱۶۵٫۷ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۶ برآورد شده است. به خوبی روشن است که این بانک در جهت ترویج صادرات محصولات با فناوری پیشرفته و توسعه تجارت بین المللی، با اعطای انواع مشوق های مالی و اعتباری به شرکت ها و ارائه حمایت رسمی از کشورهای در حال توسعه با دو روش اعطای وام های امتیازی به دولت ها؛ و اعطای وام به واردکنندگان ممتاز محصولات چین، توانسته گام های موثری را در جهت توانمندسازی شرکت های فناور و ایجاد بازاری گسترده برای تولیدکنندگان چینی بردارد. این امر ضرورت بازنگری و بازتعریف اهداف و مأموریت بانک ها در کشورهای جدامانده از جریان توسعه مانند ایران را می رساند.

